

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime Yönelik Değerlendirmeleri: Türkiye'nin Yedi Bölgesinde Yedi İl Örnekleme

The Evaluations of Social Work Students about Distance Education in Covid-19 Pandemic: The Sample of Seven Cities in Seven Regions of Turkey

Sema BUZ¹, Meliha Funda AFYONOĞLU²

¹ Prof. Dr, Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü,
buzsema@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-8326-3732

² Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal
Hizmet Bölümü, fafyon@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-7690-5602

Başvuru: 18.09.2021
Kabul: 28.12.2021

Atıf:
Buz, S. ve Afyonoğlu, M.F. (2021).
Sosyal hizmet öğrencilerinin covid-19
pandemi sürecinde uzaktan eğitime
yönelik değerlendirmeleri:
Türkiye'nin yedi bölgesinde yedi il
örnekleme *Toplum ve Sosyal Hizmet*,
Covid-19 Özel Sayı Cilt 1, 247-269.
DOI: 10.33417/1000515

ÖZET

Bu araştırma sosyal hizmet öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik değerlendirmelerini ve bu değerlendirmeyle ilişkili faktörleri öğrenmeyi amaçlamış ve Türkiye'nin yedi bölgesinde bulunan yedi ilden 381 sosyal hizmet bölümü öğrencisine çevrim içi anket yoluyla ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları; katılımcıların çoğunlukla uzaktan eğitimin gelecek dönemlerde devam etmesini istemediklerini, teorik ve uygulamalı derslerin uzaktan eğitim yoluyla verilemeyeceğini düşündüklerini, uzaktan eğitimin esnek ve zaman kazandıran bir sistem olması sebebiyle yararlı olduğu önermesine katılmadıklarını göstermektedir. Öğrencilerin bu olumsuz değerlendirmeleri sosyo-ekonomik, kişisel, ailevi ve akademik faktörler ile ilişkisi içerisinde ele alınmıştır. Sosyo-ekonomik faktörler bağlamında sonuçlar; öğrencilerin çoğunluğunun uzaktan eğitime erişimde dijital teknolojik olanaklara sahip olduklarını, evlerinde dersleri dinleyebilecek özel bir alanlarının ve düzenli internet bağlantılarının bulunduğunu, pandemi sebebiyle çalışmaya başlamak ya da işlerini kaybetmek zorunda kalmadıklarını göstermektedir. Kişisel faktörler kapsamında sonuçlar; öğrencilerin çoğunlukla uzaktan eğitimde başarılı olmak için yeterli disiplin, motivasyon ve odaklanmaya sahip olmadıklarını düşündüklerini göstermektedir. Ailevi faktörler açısından sonuçlar; ev içi işlerin derslere katılım önünde bir engel yarattığını, aile içi sorunların derslere katılımlarını etkilemediğini ve ailelerinden yeterince destek aldıklarını göstermektedir. Akademik faktörler bağlamında sonuçlar; öğrencilerin üniversitelerin sunduğu dijital ortamı kullanmakta zorlanmadıkları, akademisyenlerin performanslarını olumlu yönde değerlendirdikleri, senkron dersleri asenkron derslere tercih ettikleri, yüz yüze eğitimi sosyalleşmek ve daha kaliteli eğitim almak için istedikleri yönündedir. Bununla birlikte; öğrencilerin uzaktan eğitimde daha yüksek not aldıkları, sınavlarda kopya çekildiğini düşündükleri ve mesleki gelişimleri açısından kaygılı olduklarını görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Pandemi, Covid-19, sosyal hizmet eğitimi, uzaktan eğitim, acil durum eğitimi

ABSTRACT

This research aimed to learn the evaluations of social work students about distance education and the factors associated with their evaluations. For this aim, 381 social work students from seven cities in seven regions of Turkey were reached through an online questionnaire. The research results show that the participants mostly do not want distance education to continue in the future, they think that theoretical and applied courses cannot be given through distance education, and they do not agree with the proposition that distance education is beneficial because it is a flexible and time-saving system. These negative evaluations of the students were considered in relation to socio-economic, personal, family-related and academic factors. In the context of

socio-economic factors, results show that most students have digital technologies in accessing distance education, they have a private area at home where they can listen to the lessons, they have regular internet connection, and they do not have to start working or lose their jobs due to the pandemic. Results within the scope of personal factors shows that students mostly think that they do not have enough discipline, motivation and focus to be successful in distance education. In the context of the family-related factors the results show that domestic work at home create an obstacle to their participation in classes, family problems do not affect their participation in classes, and they receive sufficient support from their families. In the context of academic factors, the results indicate that students do not have difficulty in using the digital environment offered by universities, they evaluate academic's performance positively, they prefer synchronous lessons to asynchronous lessons, they want face-to-face education to socialize and receive higher quality education. Furthermore, it is seen that students get higher grades in distance education, think that students are cheating in exams and are worried about their professional development.

Keywords: *Pandemic, Covid-19, social work education, distance education, emergency remote education*

GİRİŞ

Afet; insan yaşamını derinden sarsan, etkileyen ve sonuçlarıyla insan yaşamını ve toplumları değiştiren bir olgudur. Küresel olarak her yıl afetler yüzünden risklerle karşılaşan insan sayısı artmaktadır. Nüfus artışı, artan toplumsal eşitsizlikler, göç, çarpık kentleşme gibi olgular her geçen gün daha fazla insanı risk altında bırakmaktadır. Afeti bir “doğa” olayından “insani trajedi” ye dönüştürenin insan yaşamında ortaya çıkardığı etkiler ve sonuçlar olduğu düşünüldüğünde ise 2019 yılında Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 virüsü; fiziksel, toplumsal, psikolojik, kültürel etkileri açısından afetler kategorisinde sınıflandırılmaktadır (Kelman, 2020).

Afetlerde sosyal hizmet; afet yönetimini odağında tutan, sosyal hizmetin kapsamlı bir çalışma ve uygulama alanıdır. Afet yönetimi; afeti azaltma çalışmaları (risk analizi, önleme ve hazırlık) ve afet sonrası aşama (arama ve kurtarma, insani yardım, rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma) olarak ikiye ayrılmaktadır (Nakagawa ve Shaw, 2004). Covid-19 sırasında Türkiye’nin afet yönetimi değerlendirildiğinde, Türkiye’de 2020 yılı mart ayından önce vaka bulunmaması sebebiyle doğrudan müdahale çalışmalarının yapılmadığı, ilk vakanın açıklanmasından itibaren ise afet sonrası aşamada dünyada alınan tedbirlere paralel olarak; uzaktan eğitim, uzaktan çalışma, sosyal mesafe ve izolasyon, sokağa çıkma kısıtlamaları gibi tedbirlerin alındığı görülmektedir. Bu tedbirlerden biri olan uzaktan eğitim; dünyada 1,6 milyar öğrenciyi, Türkiye’de ise 18,241,881 (MEB,2020) ve 7,940,000 yükseköğrenim öğrencisi olmak üzere yaklaşık 25 milyon öğrenciyi (YÖK, 2020) doğrudan, bu öğrencilerin ailelerini ve yakın çevrelerini ise dolaylı olarak etkilemektedir.

Yükseköğrenim açısından pandeminin öğrenim görülen alana bağlı olarak her bir öğrenciyeye yönelik özgül eğitim kayıplarına yol açtığı düşünülmektedir. Bununla birlikte; sosyal hizmet uzmanı adaylarının afet sonrası toplumun en dezavantajlı kesimleriyle çalışacak olması ve afetin uzun vadede yaratacağı toplumsal sorunlara yönelik çözüm üretecek meslek gruplarından biri olması sebepleriyle, sosyal hizmet uzmanı adaylarının eğitimlerinin bu süreçten nasıl etkilendiğinin öğrenilmesinin kritik bir önem arz ettiği düşünülmektedir. Dolayısıyla, mesleki donanım ve yeterlilik kazanma aşamasında eğitimleri pandemi dönemine denk gelen sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin bu süreci nasıl deneyimlediği ve değerlendirdiği genel olarak sosyal hizmet uygulamaları, özelde ise sosyal hizmette afet yönetimi açısından önemli bir soru olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu soruya yanıt bulabilmek adına ulusal ve uluslararası araştırmaların öğrencilerin uzaktan eğitimdeki başarılarına ve uzaktan eğitimi değerlendirmelerine yönelik sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin uzaktan eğitim deneyimlerinin; sosyo-ekonomik durum, bakım yükü, aile ilişkileri, akademisyenlerin performansı, üniversitenin kullandığı dijital ortam ve akademik başarı gibi faktörlerden etkilendiği görülmektedir (Souza vd., 2020).

Pandeminin sosyo-ekonomik duruma göre farklı dezavantajlılık durumlarını açığa çıkardığı ve hali hazırda var olan toplumsal eşitsizlikleri derinleştirdiği bilinmektedir (Platt ve Warwick, 2020; Amadasun, 2020; Clark-Ginsberg ve Sayers, 2020; Wang ve Tang, 2020). Örneğin sağlık hizmetlerine, nitelikli barınma ve beslenme olanaklarına ve teknolojiye ulaşmaları hali hazırda kısıtlı olan dezavantajlı grupların, pandemi döneminde sarsılan ekonomi ve sağlık sistemlerinin etkilerini daha çok yaşadığı, bu bağlamda bu gruplara mensup öğrencilerin pandemi döneminden daha çok etkilendiği belirtilmektedir (Afyonoğlu, 2020; Yıldız ve Akar-Vural, 2020). Pandemi öncesinde de var olan bu dezavantajlı durumların bazılarının, sosyal refah hizmetleriyle tamamen aşılmasa da azaltılabildiği söylenebilmektedir. Bu çerçevede “eğitim” değerlendirildiğinde; pandemi öncesinde üniversitede öğrenim görenlerin, eğitime erişimde var olan sosyo-ekonomik koşullardan kaynaklanan eşitsizlikleri “görece” azalttığı söylenebilir. Örneğin evinde bilgisayarı olmayan bir öğrenci, nitelikli bir alt yapısı bulunan bir üniversitede bu sosyo-ekonomik dezavantajı, kütüphane ya da bilgisayar laboratuvarı gibi mekanlarda çalışarak aşabilir. Ancak Covid-19’un şekillendirdiği yeni yaşam biçiminde öğrencilerin evlerinde ya da yurtlarında sosyal izolasyonda kalmaları, öğrencilerin eğitim imkânlarını kendilerinin ya da ailelerinin sosyo-ekonomik koşullarıyla kısıtlamıştır. Araştırmalar, öğrencilerin evlerinde bilgisayar, tablet gibi teknolojik aletlerin olmaması, internete erişememe ya da kısıtlı erişim, çalışmak zorunda kalmaları gibi sebeplerin uzaktan eğitime erişimlerini engellediğini göstermektedir (Akdemir ve Kılıç, 2020; Adnan ve Anwar, 2020; Adedoyin ve Soykan, 2020; İnce, Kabul ve Diler, 2020; Souza vd., 2020). Benzer biçimde, araştırmalar, ailede okul çağında bulunan çocuk sayısı, evdeki yaşlı ve kardeşlere yönelik bakım yükü, aile gelirin katkıda bulunma, evde eğitime katılabilecek özel bir alan bulunup-bulunmaması gibi sebeplerin öğrencilerin uzaktan eğitime erişimini ve eğitimden aldıkları verimi etkilediğini göstermektedir (OECD, 2020; Yıldırım-Şahin, 2020).

Yapısal sorunlar olarak kavramsallaştırabilecek bu sorunların yanı sıra üniversitelerin kullandığı dijital öğrenim platformlarının öğrenci dostu platformlar olup olmaması öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik değerlendirmelerini etkilemektedir. Öğrencilerin dijital okuryazarlık seviyeleri, platformu kullanma konusundaki öz yeterlilikleri ve üniversitelerinin sağladığı eğitim platformunun öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarını belirleyen faktörlerden olduğu görülmektedir (Yıldız, Çengel ve Alkan, 2020; Serçemeli ve Kurnaz, 2020). Benzer şekilde, akademisyenlerin bu platformu kullanabilme becerileri ve uzaktan eğitime yönelik performansları, öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik değerlendirmelerini etkileyebilmektedir.

Bu noktada uzaktan eğitimin geleneksel anlamıyla kullanılan bir kavram olmadığını belirtmek gerekmektedir. Literatürde uzaktan eğitim; yapılandırılmış bir müfredatı, profesyonel ses ve görüntü sistemleri olan, kullanılan internet ağının bir sorun yaratmadığı, dersi verenlerin ve alanların hazır bulunuşluğu yüksek, esnek öğrenme yapısıyla avantajlar sağlayan bir eğitim modeli olarak tanımlanmaktadır (Al-arimi, 2014). Ancak pandemi döneminde verilen uzaktan eğitim böyle bir sistemden ziyade, acil durumlara yönelik hazırlanmış, öğretim elemanlarının da bir tecrübesinin bulunmadığı, kullanıcı dostu platformların her üniversitede aynı şekilde sağlanmadığı *bir acil durum*

eğitimi olarak görülmektedir (Bozkurt ve Sharma, 2020). Literatürde bu ayrım, dikte etmeyi çağrıştıran acil durum uzaktan öğretimi (emergency remote education/teaching), öğrenmeyi içeren çevrim içi öğrenme (online learning) ya da uzaktan öğrenme (distance learning) sınıflandırmaları kullanılarak yapılmaktadır (Hodges ve diğ. 2020; Bozkurt ve Sharma, 2020). Bu çerçevede pandemide uzaktan eğitimin; acil ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir sistem olarak geliştirilen ve eğitimin niteliği, sürdürülebilirliği, zaman yönetimi, uygun içerik hazırlanması gibi konuların göz ardı edilerek sunulmak zorunda kaldığı bir eğitim modeli olduğu söylenebilir. YÖK (2021) tarafından yürütülen 189 üniversitenin online eğitim süreçlerinin değerlendirildiği bir araştırmada; üniversitelerin bu yeni sürece hızlıca uyum sağladığı, bahar yarı yılı derslerinin %90'ından fazlasının hemen online bir şekilde hazırlandığı hem öğretim elemanları hem de öğrenciler için bilgilendirme etkinlikleri yürütüldüğü ifade edilmektedir. Online eğitime geçiş sürecine ilişkin bu hazırlıklar yukarıda bahsedildiği üzere acil durumlar kapsamında eğitim-öğretim faaliyetlerinin aksamaması açısından yürütülen uygulamalar olarak görünmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere acil durum eğitimi olarak adlandırılabilen uzaktan eğitim sürecinde eğitimin etkililiği; öğrencilerin sosyo-ekonomik koşulları, akademisyenlerin performansları; Covid-19 sürecinden psikolojik olarak nasıl etkilendikleri, yaşları, dijital okuryazarlıkları gibi değişkenlerden etkilenmiş, bu durum ise öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumunu etkilemiştir (Durak, Çankaya ve İzmirli, 2020; Lassoued, Alhendawi ve Bashitialshaaer, 2020).

Bu çerçevede uzaktan eğitime yönelik değerlendirmelerde akademisyenlerin rolü değerlendirildiğinde; akademisyenlerin dersi senkron (canlı) ya da asenkron (video, materyal yükleme) şeklinde işlemelerinin öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik değerlendirmelerinde etkili bir faktör olduğu (Kedra ve Kaltsidis, 2020) ve üniversitelerde çoğunlukla asenkron eğitim faaliyetleri yürütüldüğü görülmektedir (Can, 2020; Yıldız, Çengel ve Alkan, 2020). Bununla birlikte, öğrencilerin akademisyenlerle kurdukları sınıf içi iletişim ve akademisyenlerden geri bildirim alabilmeleri uzaktan eğitimi olumlu ve olumsuz yönde değerlendirmelerinde etkili olmaktadır (Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Karadağ ve Yücel, 2020). Son olarak, sınavların ölçme ve değerlendirilmesi ile buna bağlı olarak ortaya çıkan akademik başarının öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerini belirleyen faktörlerden bir diğeri olduğu görülmektedir (Sahu, 2020). Öğrenciler, bir yandan uzaktan eğitimle gerçekleştirilen sınavları başarıp başaramayacakları ve alt yapıdan kaynaklı problem yaşayıp yaşayamayacaklarına yönelik başarı kaygısı duyarken, diğer yandan ölçme-değerlendirmenin adaleti ile ilgili kaygı ve şüphe, başka bir deyişle kopya çekilmesi ile ilgili endişe duymaktadır (Kürtüncü ve Kurt, 2020; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020).

Uzaktan eğitim sürecinde sosyal hizmet öğrencilerinin deneyimlerinin ve sosyal hizmet alanının özgün yanlarının ele alındığı birkaç çalışma da yukarıdaki araştırmaların bulgularıyla benzerlikler taşımaktadır. Selçuk, Gencer ve Karataş (2021)'in sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin Covid-19 salgını ve uzaktan eğitim sürecine ilişkin tutumları ile psikolojik sağlıklarını incelediği araştırmalarında; katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğu,

salgın nedeniyle ev ortamında uzaktan eğitime katılan öğrencilerin kaygı, stres, uyku ve yeme bozukluğu, düzensizlik ve kontrolsüzlük, dijital ortamlarda aşırı vakit geçirme, aile içi sorunlar gibi olumsuzluklar yaşadığı ortaya konmuştur. Öğrenciler, uzaktan eğitimde internet erişiminin, tablet ve bilgisayar gibi teknolojik araçların olmayışının derse katılımlarını olumsuz etkilediğini; üniversitelerinin ve öğretim elemanlarının yapmış olduğu bilgilendirmelerin yeterli ve anlaşılır olmadığını; teorik ve uygulama derslerinin zorlaştığını, ileriki dönemlerde yüz yüze eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir (Selçuk, Gencer ve Karataş, 2021).

Alptekin vd. (2020) sosyal hizmet öğrencileri ile yürüttükleri bir çalışmada; YÖK'ün belirlediği şekliyle derslerin en fazla %40'lık kısmının uzaktan eğitim, kalan kısmının ise örgün eğitim yöntemi ile yürütüleceği karma eğitim modelinin yalnızca teorik eğitim üzerine kurulu programlar için nispeten kolay uygulanabilir bir çerçeve sunduğu, sosyal hizmet gibi farklı alt kategorilerden oluşan ve teori ile pratiğin bütünleştirici (integrative) nitelik kazandığı bir program yapısında uzaktan eğitimin sözü edilen entegrasyon açısından karmaşıklık doğurduğu ifade edilmektedir.

Saruç ve Aslantürk (2021) tarafından yürütülen Covid-19 pandemi sürecinde sosyal hizmet eğitimine ilişkin sosyal hizmet akademisyenleri deneyimlerinin ele alındığı bir başka çalışmada ise; akademisyenlerin çoğunun pandemi öncesinde uzaktan/online ders verme yöntemlerine ilişkin herhangi bir eğitim, kurs ya da seminere katılmadıkları, uzaktan eğitim konusunda deneyim ve bilgi sahibi olmadıkları, uzaktan eğitime uyum sağlamak için yeterli zamanları olmadığı ve alt yapı eksiklikleri sebepleriyle zorluklar yaşadıkları ortaya konmuştur. Akademisyenler teorik dersleri yürütürken öğrenci ile etkileşim sağlanması ve ölçme-değerlendirme süreçleri ile ilgili güçlükler; uygulamalı dersleri yürütürken ise uygulamalı derslerin yürütülmesinde yaşanan belirsizlikler, uygulama sürecinin teorik ders şekline dönüştürülmesi, ölçme-değerlendirme süreçleri ve süpervizyon sürecine ilişkin güçlükler deneyimlemişlerdir. Çalışmaya katılan akademisyenlerin büyük bir bölümü sosyal hizmet eğitiminin uzaktan eğitim yöntemleri ile sürdürülebilir olmadığını, uzaktan eğitimin destekleyici bir öğretim yöntemi olarak ya da olağan üstü durumlarda kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Bu bilgiler doğrultusunda araştırma sosyal hizmet öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik değerlendirmelerini ve bu değerlendirmede etkili olan/olabilecek faktörleri öğrenmeyi amaçlamıştır. Öğrencilerin değerlendirilmelerinin öğrenilmesinin; genel olarak uzaktan eğitim sürecinde tüm öğrencilerin karşılaştığı benzer güçlükleri, özel olarak sosyal hizmet alanının özgül yanlarına ilişkin eğitim süreçlerinin farklılaşan niteliğini açığa çıkaracağı bununla birlikte pandemi sonrası yapılandırılacak eğitime yönelik önemli bir veri kaynağı oluşturacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde bulunan yedi üniversitede öğrenim gören sosyal hizmet bölümü üçüncü sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik değerlendirmelerini öğrenmeyi amaçlamaktadır. Araştırma nicel yöntemle tasarlanmış betimsel bir araştırmadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni, Türkiye’de fakülte bazında, örgün lisans eğitimi veren ve eğitim-öğretime aktif olarak uzaktan eğitim ile devam eden 39 devlet üniversitesindeki 39 sosyal hizmet bölümü üçüncü sınıf öğrencilerini kapsamaktadır. Küme örnekleme yöntemiyle Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinden yedi üniversitenin sosyal hizmet bölümü üçüncü sınıf öğrencileri bölüme yerleşen öğrenci sayısına göre seçilmiştir.

Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin değerlendirmelerinin henüz mezun olmayan öğrencilere yönelik pandemi sırası ve pandemi sonrasında yapılandırılacak eğitim programlarının belirlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin henüz hiç yüz yüze eğitim almamaları, ikinci sınıf öğrencilerinin sadece bir dönem yüz yüze eğitim görmeleri ve dördüncü sınıf öğrencilerinin mezun durumunda olmaları sebepleriyle bu sınıflardaki öğrenciler çalışma grubuna dahil edilmemiştir.

Aynı bölgede bulunan ve eşit sayıda öğrenci alan üniversitelerden hangisinin örnekleme dâhil edileceği rastgele belirlenmiştir. Bahsi geçen üniversitelerin tüm öğrencilerine ulaşmak hedeflenmiştir. Bölüme yerleşen öğrenci sayıları ve üçüncü sınıf öğrencilerinin eğitime devam etmesi kriterlerine göre örnekleme:

1. İç Anadolu Bölgesi’nde: Selçuk Üniversitesi (82)
2. Marmara Bölgesi’nde: Kocaeli Üniversitesi (72)
3. Ege Bölgesi’nde: Manisa Celal Bayar Üniversitesi (72)
4. Karadeniz Bölgesi’nde: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (62)
5. Akdeniz Bölgesi’nde: Süleyman Demirel Üniversitesi (62)
6. Doğu Anadolu Bölgesi’nde: Fırat Üniversitesi (62)
7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde: Şırnak Üniversitesi (19)¹ seçilmiştir (YÖK, 2021b).

Örnekleme sürecinde tam sayım yapılması amaçlanmakla birlikte Selçuk Üniversitesi’nden (82/80), Kocaeli Üniversitesi’nden (72/48), Manisa Celal Bayar Üniversitesi’nden (72/59), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’nden (62/55), Fırat Üniversitesi’nden (62/53) ve Şırnak Üniversitesi’nden (19/19) öğrenciye ulaşılmıştır. Ulaşılması hedeflenen 431 öğrenciden 381’ine ulaşıldığı için örneklemin temsili olduğu düşünülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın hazırlandığı tarihte uzaktan eğitime yönelik var olan Türkçe ölçeklerin, pandemi sırasında verilen acil uzaktan eğitimi değil, yapılandırılmış uzaktan eğitim sistemlerine yönelik değerlendirmeleri ölçmek amacıyla hazırlandığı görülmektedir (Yıldırım ve diğ. 2014; Kışla, 2016). Bu sebeple araştırmacılar tarafından alanyazın temel alınarak kapalı uçlu soruların bulunduğu bir

¹ YÖK istatistiklerine göre söz konusu tarihlere Şırnak Üniversite’sinde 41 öğrenci bulunmaktadır. Ancak bölüm öğretim üyelerinden alınan bilgiye göre öğrenciler çalışmaya başlamaları veya bölgeden göç etmeleri vb. sebeplerle eğitime devam etmemektedir ve üçüncü sınıfa devam eden 19 öğrenci bulunmaktadır.

anket hazırlanmıştır. Kapalı uçlu soruların bulunduğu anketlerde sınıflamalı, sıralamalı ve derecelendirmeli sorular bulunabilmektedir (Burgess 2001, akt. Büyüköztürk, 2015). Sınıflamalı sorular; cevap seçenekleri arasında bir sıralamanın ya da derecelendirmenin yapılmadığı, birbirinden bağımsız cevap kategorilerinin bulunduğu soru çeşitleriyken; dereceleme soruları cevap seçenekleri arasında derecelendirme ya da sıralamanın yapılabileceği soru çeşitleridir (Büyüköztürk, 2015). Kapalı uçlu anket soruları, soru şeklinde sorulabileceği gibi, örneğin “cinsiyetiniz?”, belirli ifadelerle verilen cevaplara katılıp katılmama, örneğin “bebek doğar doğmaz emzirilmelidir” şeklinde de sorulabilir (Oğur ve Tekbaş, 2003; Büyüköztürk, 2015). Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada sınıflamalı ve derecelendirmeli kapalı uçlu sorulardan ve ifadelerden oluşan bir anket kullanılmıştır.

Uzaktan Eğitime Yönelik Anket Formu

Anket kişisel bilgi formu ve likert türü ifadelerin bulunduğu iki bölümden oluşmaktadır. Kişisel bilgi formunda; üniversite, cinsiyet, okul çağında kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, çalışma durumu, ebeveynlerin eğitim ve çalışma durumları, yaşanılan yer, eğitimin takip edildiği cihaz, eğitime ulaşılan internet kanalı gibi sosyo-demografik sorulara yer verilmiştir. Bu sorulara ek olarak öğrencilere; uzaktan eğitim sürecinde internete erişimde problem yaşayıp/yaşamadığı, pandemi sürecinde ikamet ettiği yer, dersleri dinleyebileceği özel bir alanının olup/olmadığı, kendisine ya da bir yakınına Covid-19 bulaşıp/bulaşmadığı, pandemi sürecinde bir işe başlamak ya da bir işten ayrılmak zorunda kalıp/kalmadığı, pandemi sürecinde canlı derslere düzenli katılım/katılmadığı, dersleri takip edip/etmediği, uzaktan eğitimde ölçme-değerlendirme için en faydalı bulunduğu yol ve uzaktan eğitimin gelecek dönemlerde de devam etmesini isteyip/istemediğine yönelik sorular sorulmuştur. Likert tipi ifadelerin bulunduğu anketin ikinci kısmında ise uzaktan eğitimi değerlendirmede etkili olduğu düşünülen kişisel, ailevi ve akademik faktörlere ilişkin ifadeler yer almıştır. İfadeler üçlü likert şeklinde hazırlanmış ve ifadeler 1: Katılıyorum 2: Kararsızım 3. Katılmıyorum şeklinde derecelendirilmiştir.

Hazırlanan anket formunun güvenilirliği için tek uygulamaya dayalı yöntemlerden olan cronbach alfa katsayısı (Büyüköztürk ve diğ., 2013) kullanılmış, değerin=0,78 olması sebebiyle anketin güvenilir olduğu bulunmuştur. Geçerliliği sağlamak için kapsam geçerliliği yöntemi kullanılmış ve uzaktan eğitim tecrübesi olan sosyal hizmet, sosyoloji ve eğitim bilimleri alanında çalışan sekiz akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Bu kapsamda aynı zamanda 20 sosyal hizmet öğrencisiyle anket formu paylaşılmış ve görüşleri alınmıştır. Öğrenciler uzaktan eğitime yönelik düşüncelerinin değerlendirilmesi adına anket formunun oldukça yeterli olduğunu belirtmiştir.

Veri Toplama Süreci

Anket formu Surveey Online Survey System web tabanına yüklenmiş ve anket ulaşılması hedeflenen üniversitedeki öğretim üyelerine online olarak yollanmıştır. Öğretim üyelerinin anketi

öğrencilere ulaştırması yoluyla veriler Nisan ve Haziran 2021 ayları arasında toplanmış, toplamda 381 öğrenciye ulaşılmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmelerinin sosyo-demografik profilleri, COVID-19 deneyimleri (Covid geçirip- geçirmediği, pandemi döneminde ikamet ettiği yer vb.), sosyo-ekonomik durumları ve öğrenime devam ettikleri üniversitedeki uzaktan eğitimin niteliğiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda bulgular; öncelikle öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine, daha sonra pandemi ile yaşamlarında ortaya çıkan değişikliklere ve pandemi sürecindeki sosyo-ekonomik olanaklarına odaklanmakta, ardından uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmeleri ve bu değerlendirmedeki etkili faktörler ele alınmaktadır. Bahsi geçen bu sıralama sadece bir sınıflandırma amacı taşımakta ve bu faktörlerin tümünün birbirleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin okudukları üniversite, cinsiyetleri, okul çağında kardeş sayısı, anne ve babalarının eğitim ile çalışma durumları ve yaşadıkları yerleşim birimine ilişkin sosyo-demografik bilgiler Tablo 1'deki gibidir:

Tablo 1: Öğrencilere İlişkin Sosyo-Demografik Değişkenler

<i>Değişken</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Okuduğu Üniversite</i>		
Selçuk Üniversitesi	80	20,99
Kocaeli Üniversitesi	48	12,59
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	67	17,58
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	59	15,48
Süleyman Demirel Üniversitesi	55	14,43
Fırat Üniversitesi	53	13,91
Şırnak Üniversitesi	19	4,980
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	331	86,87
Erkek	50	13,12
<i>Okul Çağında Kardeş Sayısı</i>		
Yok	114	29,92
1-3	241	63,25
3-5	25	6,56
Diğer	1	0,26
<i>Anne Eğitim Durumu</i>		
Eğitimi yok	55	14,43
İlkokul	205	53,80
Ortaokul	58	15,22
Lise	46	12,07
Üniversite	17	4,46

Tablo 1 (devamı): Öğrencilere İlişkin Sosyo-Demografik Değişkenler

Baba Eğitim Durumu		
Eğitimi yok	12	3,14
İlkokul	136	35,69
Ortaokul	87	22,83
Lise	88	23,09
Üniversite	58	15,22
Anne Çalışma Durumu		
Ev Hanımı	316	82,93
Emekli	18	4,72
Çalışıyor	47	12,33
Baba Çalışma Durumu		
Çalışmıyor	48	12,59
Çalışıyor	223	58,53
Emekli	110	28,87
Yaşanılan Yer		
Şehir Merkezi	202	53,01
İlçe	115	30,18
Köy/Kasaba	64	16,79

Tablo 1'in de gösterdiği üzere; araştırma katılımcılarının çoğunluğunu Selçuk (%20,99), Manisa Celal Bayar (%17,58) ve Recep Tayyip Erdoğan (%15,48) Üniversite'lerinden kadın öğrenciler (%86,87) oluşturmaktadır. Katılımcıların %63,25 gibi büyük bir çoğunluğunun okul çağında kardeş sayısı bir ve üç arasındadır. Katılımcıların ebeveyn eğitim düzeyleri incelendiğinde; annelerinin %53,80 babalarının ise %35,69 oranında ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. Ebeveynlerin çalışma durumları incelendiğinde ise annelerinin çoğunlukla ev hanımı (%82,93), babalarının ise çoğunlukla çalıştığı (%58,53) görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası ise (%53,01) şehir merkezinde yaşamaktadır.

Pandemi ile katılımcıların yaşamlarında açığa çıkan değişimler ve sosyo-ekonomik olanaklarına ilişkin bilgiler ise Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2: Pandemi ile Birlikte Öğrencilerin Yaşadığı Değişimler ve Sosyo-Ekonomik Olanakları

Değişken	Sayı	Yüzde
Pandemi Süresince İkamet Ettiği Yer		
Aile Evi	365	95,80
Akraba Evi	4	1,04
Öğrenci Evi	9	2,36
Yurt	3	0,78
COVID-19 Geçirip Geçirmediği		
Evet	229	60,11
Hayır	152	39,89
Pandemi Sebebiyle İş Kaybı Yaşayıp Yaşamadığı		
Evet	38	9,97
Hayır	343	90,02
Pandemi Sebebiyle Çalışmaya Başlayıp Başlamadığı		
Evet	54	14,17
Hayır	327	85,82

Tablo 2 (devamı): Pandemi ile Birlikte Öğrencilerin Yaşadığı Değişimler ve Sosyo-Ekonomik Olanakları

Uzaktan Eğitimi Takip Ettiği Cihaz		
Kişisel Bilgisayar/ Tablet	221	58,00
Kişisel Telefon	131	34,38
Aileden birinin bilgisayarı/telefonu/tableti	26	6,82
Komşu/tanıdık birinin bilgisayarı/ telefonu/tableti	3	0,78
Eğitime Ulaşılan İnternet Kanalı		
İnternet erişimi yok	2	0,52
Cep telefonunun interneti	64	16,79
Evde düzenli internet (Türktelekom, Superonline vb. alt yapı)	295	77,42
Komşu/tanıdık birinin interneti	16	4,19
Diğer (kütüphane, belediye)	4	1,04
Uzaktan Eğitime Erişimde İnternet İle İlgili Problem Yaşayıp Yaşamadığı		
Evet (telefonumun/ internetimin kotası yetmedi, başkasının internetini kullandım vb.).	156	40,94
Hayır (kaldığım yerde düzenli internet erişimim vardı).	225	59,05
Uzaktan eğitim süresince dersleri dinleyebileceği Özel Bir Alanının Olup Olmadığı		
Evet	263	69,02
Hayır	118	30,97

Tablo 2'den de takip edilebileceği üzere; katılımcıların neredeyse tamamına yakını (%95,80) pandemi sürecini ailelerinin yanında geçirmiştir. Katılımcıların %60,11 gibi büyük bir çoğunluğunun bu süreçte Covid hastalığını geçirdiği görülmektedir. Katılımcılar pandemi sebebiyle gelir getiren bir işten ayrılmak zorunda kalmadıklarını (%90,02) ve benzer şekilde pandemi sebebiyle gelir getiren bir işte çalışmaya başlamadıklarını (%85,82) belirtmiştir. Katılımcıların pandemi sürecinde uzaktan eğitimi büyük oranda kişisel bilgisayar ya da tabletleriyle takip ettikleri (%58) ve evlerinde düzenli bir internet alt yapısı (%77,42) bulunduğu görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcılar; %59,05 oranında uzaktan eğitime erişimde internet bağlantısı ile ilgili problem yaşamamıştır. Uzaktan eğitime erişimde problem yaşadığını belirten %40,94'lük kesimin bu sorunlarının ise telefonlarından internete bağlanmaları ve okul çağında başka kardeşleri bulunduğu kotalarının yetmemesi ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Son olarak katılımcıların %69,02'sinin uzaktan eğitim süresince derslere devam edebilecekleri özel bir alanlarının bulunduğu görülse de %30 gibi azımsanamayacak bir oranda öğrencinin ise böyle bir imkana sahip olmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin uzaktan eğitimde canlı derslere katılıp/ katılmama durumları, dersi takip etme sıklıkları, ölçme-değerlendirme ve uzaktan eğitimin verimliliğine ilişkin değerlendirmeleri Tablo 3'teki gibidir.

Tablo 3: Öğrencilerin Uzaktan Eğitime İlişkin Değerlendirmeleri

<i>Değişken</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>Uzaktan Eğitimi Takip Etme Sıklığı</i>		
Düzenli takip ediyorum.	210	55,11
Sınav/ödev zamanlarında takip ediyorum.	72	18,89
Ara sıra takip ediyorum.	90	23,62
Takip etmiyorum	9	2,36
<i>Senkron/Canlı Derslere Düzenli Olarak Katılma Durumu</i>		
Katılmadım	61	16,01
Bazı dersleri canlı olarak takip ettim.	320	83,98
Bölümümüzde canlı ders işlenmiyor.	--	-
<i>Uzaktan Eğitimde Ölçme-Değerlendirmeye İlişkin En Faydalı Bulduğu Yöntem</i>		
Sınav	114	29,92
Ödev	184	48,29
Sınav ve ödevin beraber verilmesi	83	21,78
<i>Uzaktan Eğitimle Gerçekleştirilen Çevrimiçi Sınavlarda Kopya Çekildiğini Düşünüyorum.</i>		
Katılıyorum	239	62,72
Katılmıyorum	51	13,38
Kararsızım	91	23,88
<i>Uzaktan Eğitimin Gelecek Dönemlerde Devam Etmesi Hakkında Düşüncesi</i>		
Derslerin tamamı uzaktan işlenmelidir.	44	11,54
Yüz yüze ve uzaktan eğitim karışık olmalıdır.	89	23,35
Yüz yüze eğitimi tercih ederim.	248	65,09
<i>Uzaktan Eğitim Zaman Kazandıran ve Esnek Bir Sistem Olduğu İçin Yararlıdır.</i>		
Katılıyorum	91	23,88
Katılmıyorum	171	44,88
Kararsızım	119	31,23
<i>Teorik Dersler Uzaktan Eğitim Yoluyla Verilebilir.</i>		
Katılıyorum	141	37
Katılmıyorum	142	37,27
Kararsızım	98	25,72
<i>Uygulamalı Dersler Uzaktan Eğitim Yoluyla Verilebilir.</i>		
Katılıyorum	19	4,98
Katılmıyorum	335	87,92
Kararsızım	27	7,08

Tablo 3'ün de gösterdiği üzere; katılımcıların %55,11'i dersleri senkron ya da asenkron fark etmeksizin düzenli olarak takip etmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların derslere ilişkin seçim yaptıkları ve %83,98 oranında öğrencinin bazı canlı dersleri düzenli olarak takip ettikleri görülmektedir. Katılımcıların uzaktan eğitimde derslere ilişkin ölçme-değerlendirme yöntemlerinden çoğunlukla ödevi yararlı buldukları (%48,29) görülürken, bu cevabın uzaktan eğitimde gerçekleştirilen sınavlarda %62,72 oranında kopya çekildiğini düşünmeleri ile ilgili olabileceği de düşünülmektedir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%65,09) uzaktan eğitimin gelecek dönemlerde de devam etmesini istemedikleri görülmektedir. Benzer şekilde, katılımcılar, uzaktan eğitimin zaman kazandıran ve esnek bir sistem olduğu için yararlı olduğu önermesine %31,23 oranında kararsız yaklaşıyorlar da %44,88 oranında öğrenci bu eğitim yönteminin esnekliği sebebiyle yararlı olduğu önermesine katılmamaktadır. Teorik derslerin uzaktan eğitim yöntemiyle öğrenilebileceğini düşünen katılımcılarla (n=141, %37), düşünmeyen katılımcılar arasında (n=142, %37,27) neredeyse bir eşitlik bulunurken, uygulamalı derslerin uzaktan eğitim yoluyla verilemeyeceğine dair %87,92 oranında net bir görüş olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin çoğunlukla olumsuz bu değerlendirmelerinde etkili birçok faktör bulunabileceği ve sosyo-ekonomik, kişisel, ailevi ve pedagojik faktörlerin bunlardan başlıcaları olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda takip eden bölümde; öğrencilerin bu değerlendirmeleri ile ilişkili olabilecek kişisel, ailevi ve akademik faktörler ile bu faktörlere ilişkin önermeler sınıflandırılarak incelenmiştir.²

Öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeleriyle ilgili olabileceği düşünülen kişisel ve ailevi faktörlere ilişkin önermeler ve bu önermelere verilen cevaplar Tablo 4'teki gibidir.

Tablo 4: Uzaktan Eğitimi Değerlendirmede Kişisel ve Ailevi Faktörler

Değişken	Sayı	Yüzde
<i>Uzaktan eğitimde sınıf içi iletişim olmadan bazı konuları anlamakta güçlük çekiyorum.</i>		
Katılıyorum	265	69,55
Katılmıyorum	61	16,01
Kararsızım	55	14,43
<i>Uzaktan eğitimde derse katılmak için yeterli motivasyona sahip değilim.</i>		
Katılıyorum	263	69,02
Katılmıyorum	55	14,43
Kararsızım	63	16,53
<i>Uzaktan eğitim derslerinde odaklanma problemi yaşıyorum.</i>		
Katılıyorum	268	70,34
Katılmıyorum	69	18,11
Kararsızım	44	11,54
<i>Uzaktan eğitimde başarılı olabilmek için yeterli disipline sahip değilim.</i>		
Katılıyorum	151	39,63
Katılmıyorum	127	33,33
Kararsızım	103	27,03
<i>Ev içi işler (temizlik, kardeş bakımı) çoğu zaman uzaktan eğitime katılmamı engelliyor.</i>		
Katılıyorum	177	46,45
Katılmıyorum	128	33,59
Kararsızım	76	19,94
<i>Uzaktan eğitim sürecinde ailemden yeterince destek aldım.</i>		
Katılıyorum	222	58,26
Katılmıyorum	68	17,84
Kararsızım	91	23,88
<i>Pandemi sürecinde aile içi ilişkilerin bozulması sebebiyle derslere odaklanmakta zorlanıyorum.</i>		
Katılıyorum	120	31,49
Katılmıyorum	182	47,76
Kararsızım	79	20,73

Tablo 4'ten de takip edilebileceği üzere; katılımcıların büyük bir bölümü (%69,55) uzaktan eğitimde sınıf içi iletişimin eksikliğinden dolayı bazı dersleri anlamakta zorlanmaktadır. Benzer şekilde, katılımcılar uzaktan eğitimde derslere katılmak konusunda yeterli motivasyonu kendilerinde bulamamaktadır (%69,02) ve neredeyse aynı oranda (%70,34) uzaktan eğitimde derslere odaklanma problemi yaşayan katılımcı bulunmaktadır. Son olarak katılımcıların uzaktan eğitimde başarılı olabilmek için yeterli disipline sahip olmadıklarını düşündükleri (%39,63) anlaşılmaktadır.

² Öğrencilerin uzaktan eğitimi takip ettikleri cihaz, internet olanakları, çalışma durumları vb. sosyo-ekonomik faktörler daha önce incelendiği için (bknz. Tablo 1 ve 2) bu faktörler dışarıda tutulmuştur.

Katılımcıların %46,45'lik bir kesimi, uzaktan eğitim döneminde ev içi sorumluluklar sebebiyle çoğu zaman derslerine devam edemedikleri önermesine katılmaktadır. Bu önermeyle ilgili kararsız kalan öğrencilerin (%19) nadiren de olsa ev içi işler sebebiyle derslere katılmadıkları ihtimali göz önünde bulundurulduğunda bu oran %65'e yükselmektedir. Öğrencilerin aile içi ilişkilerinin uzaktan eğitim süreciyle ilişkisi incelendiğinde ise, öğrencilerin pandemi sürecinde ailelerinden yeterince destek aldıkları (%58,26) ve aile içi sorunlar sebebiyle derslerinin etkilenmediğini düşündükleri (%47,76) görülmektedir.

Öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmelerinin, kişisel ve ailevi faktörlerle ilgili olabileceği gibi aynı zamanda üniversitelerinin uzaktan eğitimi takip edebilmesi için sunduğu alt yapı, akademisyenlere yönelik memnuniyet ve akademik başarı ile ilgili olabileceği de düşünülmektedir. Bu bağlamda bahsi geçen faktörlere ilişkin önermeler ve katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4'teki gibidir.

Tablo 5: Uzaktan Eğitimi Değerlendirmede Akademi ile İlişkili Faktörler

<i>Değişken</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
<i>Üniversitenin dersleri takip edilmem için sunduğu dijital ortamı (Zoom, Adobe Connect, Google Meet vb.) kullanmakta bir sorun yaşamadım.</i>		
Katılıyorum	207	54,33
Katılmıyorum	105	27,55
Kararsızım	69	18,11
<i>Üniversite, öğrencilerin dijital ortamı kullanabilmesi için görsel ve yazılı araçlarla gerekli bilgilendirmeleri sağladı.</i>		
Katılıyorum	223	58,53
Katılmıyorum	56	14,69
Kararsızım	102	26,29
<i>Uzaktan eğitim sürecinde akademisyenlerin çoğunluğu etkili bir şekilde ders verdiler.</i>		
Katılıyorum	179	46,98
Katılmıyorum	73	19,16
Kararsızım	129	33,85
<i>Asenkron (video) dersler senkron (canlı dersler) derslere oranla daha verimsiz geçti.</i>		
Katılıyorum	174	45,66
Katılmıyorum	76	19,94
Kararsızım	131	34,38
<i>Yüz yüze eğitimde derslerde konuşan ve katılım sağlayan bir öğrenciyken, uzaktan eğitimde katılım göstermedim.</i>		
Katılıyorum	147	38,58
Katılmıyorum	141	37
Kararsızım	93	24,40
<i>Uzaktan eğitimde yüz yüze eğitime oranla daha yüksek notlar aldım.</i>		
Katılıyorum	185	48,55
Katılmıyorum	89	23,35
Kararsızım	107	28,08
<i>Yüz yüze eğitimi kaliteli bir eğitim alabilmek için istiyorum.</i>		
Katılıyorum	323	84,77
Katılmıyorum	19	4,98
Kararsızım	39	10,23
<i>Yüz yüze eğitimi sosyalleşmek için istiyorum.</i>		
Katılıyorum	271	71,12
Katılmıyorum	52	13,64
Kararsızım	58	15,22
<i>Uzaktan eğitimin mesleki yaşamıma olumsuz etki edeceğini düşündüğüm için kaygılıyım.</i>		
Katılıyorum	295	77,42
Katılmıyorum	32	8,39
Kararsızım	54	14,17

Tablo 5'in de gösterdiği üzere; katılımcıların çoğunluğu, öğrenim gördüğü üniversitenin uzaktan eğitim için sağladığı dijital platformları kullanmakta bir sorun yaşamadıklarını (%54,33) ve üniversitelerin, bu platformların kullanımı ile ilgili yeterli bilgiyi sağladığını (%58,53) belirtmiştir. Akademisyenlerin uzaktan eğitim sürecinde çoğunlukla etkili bir şekilde eğitim öğretime devam ettiği önermesine katılımcıların neredeyse yarısı katılırken (%46,98), %19,16'sının olumsuz, %33,85'inin de kararsız tutum gösterdikleri görülmektedir. Bu olumsuz ve kararsız tutumun senkron/asenkron ders işleme yöntemiyle ilgili olduğu düşünülmekte, nitekim katılımcılar neredeyse aynı oranlarda asenkron derslerin senkron derslere oranla daha verimsiz geçtiğini (%45,66) bildirmektedir.

Katılımcıların kendi akademik performanslarına ilişkin değerlendirmelerinde ise, yüz yüze eğitimde derslere aktif katılım sağlarken, uzaktan eğitimde derslere katılım göstermediğini belirten öğrenci oranının %38,58 olduğu görülmektedir. Katılımcıların yarısına yakını (%48,55), uzaktan eğitimde yüz yüze eğitime nazaran daha yüksek notlar aldıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %84,77'si yüz yüze eğitimi nitelikli bir eğitim için talep etmekte, benzer şekilde %71,12 oranında da sosyalleşmek için istemektedir. Son olarak katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%77,42) uzaktan eğitimin mesleki yaşantılarına olumsuz etki edeceğini düşündüğü için kaygılı oldukları görülmektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırma sosyal hizmet öğrencilerinin pandemi döneminde uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmelerini öğrenmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin yedi ilinde bulunan yedi sosyal hizmet bölümü üçüncü sınıf öğrencilerine ulaşılmış ve uzaktan eğitime yönelik değerlendirmeleri ve bu değerlendirmede etkili olan faktörlere ilişkin soruları içeren bir anket uygulanmıştır. Araştırma katılımcılarının çoğunluğunu Selçuk, Manisa Celal Bayar ve Recep Tayyip Erdoğan Üniversite'lerinden kadın, anne babaları ilkokul mezunu, anneleri ev hanımı, babaları çalışan, bir ile üç kardeş sahibi, şehir merkezinde oturan 381 sosyal hizmet bölümü öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları literatüre paralel olarak, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun uzaktan eğitimin gelecekte devam etmesini istemediklerini göstermektedir (Balıkçioğlu, Çınar ve Işın, 2019; Kürtüncü ve Kurt 2020; Tüzün ve Toroman, 2021, YÖK, 2020). Öğrencilerin uzaktan eğitime değerlendirmelerinin birbirleriyle bağlantılı sosyo-ekonomik koşullar, kişisel ve ailevi faktörler ile akademik faktörlerle ilişkisi ele alınmıştır.

Öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları ve uzaktan eğitim ile ilgili değerlendirmelerine ilişkin araştırma sonuçları; öğrencilerin çoğunluğunun pandemi döneminde ailesinin yanında ikamet ettiğini, pandemide iş sahibi olmadıklarını ve iş kaybı yaşamadıklarını, uzaktan eğitime erişmek için dijital teknolojilere sahip olduklarını ve evlerinde derslerini dinleyebilecekleri özel bir alanları olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede sonuçlar, öğrencilerin sosyo-ekonomik faktörlerin uzaktan eğitimi değerlendirmede etkili olabileceğini bildiren literatürle uyum gösterse de (Can, 2020; Sezgin

ve Fırat, 2020), öğrencilerin teknolojik araçlara ve internete ulaşabilmeleri bu örneklem için uzaktan eğitime ilişkin olumsuz değerlendirmede sosyo-ekonomik koşulların öne çıkmadığı biçiminde yorumlanabilmektedir. Bununla birlikte “çoğunluk” ibaresini kullanırken genelleme yapmaktan kaçınılması gerektiği de düşünülmektedir. Nitekim öğrencilerin çoğunluğunu oluşturmasa da %40'ının evinde düzenli interneti bulunmadığı, %30'unun dersleri dinleyecek özel bir alanının olmadığını yine %34'ünün dersleri telefonlarından dinlediklerini göstermektedir. Öğrencilerden bir tanesinin bile bu sorunu yaşamasının eğitim hayatında kritik olduğu göz önünde bulundurulduğunda; eğitimde fırsat eşitliği kapsamında öğrencilerin genel olarak sosyo-ekonomik koşullarının özel olarak dijital ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir (Sözen, 2020; OECD, 2020).

Kişisel faktörlerin uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmelerle ilişkisi incelendiğinde araştırma sonuçları; öğrencilerin çoğunluğunun sınıf içi etkileşimin olmaması, motivasyon eksikliği, odaklanma problemi ve uzaktan eğitimde başarılı olabilmek için disiplin eksikliği yaşadıklarını göstermektedir. Bu doğrultuda sonuçların, uzaktan eğitimde başarının kişisel faktörlerden olan dikkat dağınıklığı (Serçemeli ve Kurnaz, 2020), motivasyon eksikliği (Lassoued, Alhendawi ve Bashitialshaaer, 2020; Şen ve Kızılcıoğlu, 2020) ve öz-disiplinle (Marani, Subarkah ve Wijayanto, 2020) ilgili olduğunu gösteren çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Bununla birlikte öğrencilerin hazırbulunuşluğu (Kuzu, 2020) ve kişilik özellikleri (Çiçeklioğlu ve Akmaz, 2020) uzaktan eğitime ilişkin performansları açısından önemli olmakla ve pandemi öncesinde de sosyal hizmet öğrencilerinin (KPSS, staj vb. nedenlerle) odaklanma problemi yaşadığını belirten araştırmalar bulunmakla beraber (Başer ve Akçay, 2019), öğrencilerin performanslarının kişisel faktörlere indirgenmemesi gerektiği düşünülmektedir. Nitekim literatür; öğrencilerin aile içi ilişkilerinin, özellikle kız çocuklarının yemek yapma, ev toplama, kardeş ya da yaşlı bakımı gibi rollerinin olmasının, aile içi ilişkilerin bozulmasının ve öğrencilerin dersteyken ailelerinin odaya girip çıkması veya gürültü yapmalarının uzaktan eğitimde ders performansını etkilediğini göstermektedir (Genç, Engin ve Yardım, 2020, Yıldırım-Şahin, 2020). Bu çerçevede araştırma sonuçları; ev içi işlerin ve sorumlulukların uzaktan eğitime katılımında bir engel oluşturduğunu; ancak öğrencilerin çoğunluğunun aile içi sorunları sebebiyle derslere odaklanmakta zorlanmadıklarını ve ailelerinden yeterince destek alabildiklerini göstermektedir. Daha önce bahsedildiği üzere, burada da “çoğunluk” ifadesini dikkatli okumak gerekmektedir. Nitekim pandemi sürecinde aile içi ilişkilerinin derslerine yansıdığını düşünen katılımcılar örneklemin üçte birini oluşturmaktadır.

Araştırma bağlamında ele alınan ve uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmelerde etkili olabileceği düşünülen son faktör akademik faktörlerdir. Bu faktörler kapsamında üniversitenin sunduğu dijital imkânlar, akademisyenlerin performansları, öğrencilerin derslere ilişkin değerlendirmeleri ve akademik başarıları içerilmiştir. Üniversitelerin uzaktan eğitimin kullanılması için kurduğu dijital alt yapının kullanıcı dostu olması ve kullanıcıların dijital okuryazarlık seviyesi hem akademisyenlerin

hem de öğrencilerin uzaktan eğitimden verim alabilmeleri açısından önemli görünmektedir (Yıldız, Çengel ve Alkan, 2020; Serçemeli ve Kurnaz, 2020; Keskin ve Özer-Kaya, 2020). Bu bağlamda, öğrencilerin çoğunluğunun üniversitelerin sunduğu dijital alt yapıyı kullanmakta sorun yaşamadıklarını ve üniversitelerin dijital ortamın kullanılabilmesi için gerekli yazılı ve görsel bilgilendirmeleri sağladığını düşündükleri görülmektedir. Bu çerçevede uzaktan eğitime yönelik olumsuz değerlendirmenin kullanılan dijital ortamla doğrudan ilgili olmadığı söylenebilir.

Akademisyenlerin performansları başka bir deyişle eğitim-öğretim materyalleri, dersi işleyiş biçimi, öğrencileri derse katılmaya teşvik etmeleri gibi unsular öğrencilerin değerlendirmelerinde etkili başka bir faktördür (Balıkcıoğlu, Öz ve Işın, 2020). Bu çerçevede araştırma sonuçları; öğrencilerin akademisyenlerin ders işleyişinden genel olarak memnun olsalar da senkron derslerin asenkron derslere nazaran daha verimli geçtiğini ve bazı canlı işlenen dersleri düzenli olarak takip ettiklerini göstermektedir. Durak vd. (2020)'nin 208 üniversitede gerçekleştirdikleri araştırmaya göre; tüm derslerini senkron işleyebilen üniversite sayısı altıyken, Saruç ve Aslantürk (2020)'ün 42 sosyal hizmet akademisyeniyle gerçekleştirdikleri araştırmaya göre; teorik derslerini senkron işleyen akademisyen sayısının 32, uygulamalı derslerini senkron işleyen akademisyen sayısının ise 23 olduğu görülmektedir. Bu çerçevede senkron şekilde işlenen derslerin azlığının, özellikle uygulama dersleri için, öğrencilerin olumsuz değerlendirmelerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim araştırma sonuçları öğrencilerin teorik derslerin uzaktan verilmesine yönelik neredeyse eşit sayıda olumlu ve olumsuz görüş bildirdiğini; ancak uygulamalı derslerin uzaktan verilemeyeceğine dair net bir düşünceleri olduğunu göstermektedir.

Son olarak uzaktan eğitimde akademik başarı ve uzaktan eğitimin mesleki yaşantılarına yönelik olumlu ve olumsuz sonuçlarının, öğrencilerin uzaktan eğitimi değerlendirmelerinde etkili olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili araştırmalar ve bu araştırmanın sonuçları; öğrencilerin uzaktan eğitimde aldıkları notların yüz yüze eğitime nazaran daha yüksek olmasına rağmen uzaktan eğitimin devam etmesini istemediklerini göstermektedir (Serçemeli ve Kurnaz, 2020). Bu sonuç araştırmanın diğer araştırmalarca desteklenen öğrencilerin uzaktan eğitimde ölçme-değerlendirmelere güvenmedikleri ve sınavlarda kopya çekildiğini düşünmeleri (Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Tüzün ve Toroman, 2021), bu yüzden de "ödevi" daha uygun bir değerlendirme yöntemi olarak görmeleri sonucuyla beraber düşünüldüğünde, öğrencilerin mesleki gelişimlerini not ortalamalarının üstünde tuttıkları şeklinde yorumlanabilmektedir. Nitekim araştırma sonuçları; literatüre paralel olarak öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun uzaktan eğitimin mesleki yaşamlarında olumsuz etki edeceğini düşündükleri için kaygılı oldukları (Peloso vd, 2020), bununla birlikte yüz yüze eğitimi sosyalleşmek ve daha kaliteli bir eğitim almak için istediklerini (Şen ve Kızılcıoğlu, 2020) göstermektedir.

SONUÇ

Bu araştırma sosyal hizmet öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmelerini ve bu değerlendirmelerle ilişki olan/ olabilecek faktörleri Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesindeki yedi ilden 381 sosyal hizmet bölümü öğrencisinin katılımıyla değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçları; sosyal hizmet öğrencilerinin uzaktan eğitimin gelecek dönemlerde devam etmesini istemediklerini göstermektedir. Öğrencilerin çoğunlukla dijital teknolojilere ulaşımının olması ve ailevi sorunların akademik performanslarının önüne geçmemesi gibi nedenlerle araştırma kapsamında uzaktan eğitime yönelik olumsuz değerlendirmelerin akademik faktörlerle daha ilişkili olduğu yönünde yorum yapılmıştır. Ancak bu yorumun; sosyo-ekonomik eşitsizliklerin ya da aile içi iletişimin göz ardı edilmesi gerektiği anlamına gelmediğini, öğrencilerin sosyo-ekonomik ve psikolojik ihtiyaçlarına yönelik çözüm sunabilecek mekanizmaların kurulmasına ihtiyaç bulunduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Bu çerçevede akademisyenlerin dersleri senkron işleyip işlememeleri, öğrencilerin sınıf içi tartışmalardan uzak kalması, sınavlarda kopya çekilmesi ve uzaktan eğitimin mesleki yaşantılarında yetersizlik yaratmasına ilişkin kaygıların uzaktan eğitime yönelik olumsuz değerlendirmelerde etkili olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, pandemi döneminde uzaktan eğitimden ziyade acil durum eğitimi olarak yapılandırılmış genel olarak üniversite özel olarak sosyal hizmet eğitiminin; öğrenciler açısından verimsiz, ancak dönem şartları içerisinde kabul edilebilir bulunduğu söylenebilmektedir.

2021 Ağustos Ayı itibarıyla üniversiteler gelecek dönemde yüz yüze eğitime geçeceklerini açıklamışlardır. Ancak pandeminin henüz bitmemiş ve dinamik bir süreç oluşu sebebiyle akademisyenlerin ve başta Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği ve Sosyal Hizmet Okulları Derneği olmak üzere sivil toplum örgütlerinin uzaktan eğitimin devam etmesi durumunda bu eğitimin daha iyi nasıl yapılandırılabilirliği ile ilgili ortaklaşa çalışmalar yürütmeleri gerektiği düşünülmektedir. Yüz yüze eğitimin devam etmesi durumunda ise; uzaktan eğitim sebebiyle oluşan eksiklikleri giderecek eğitim programlarının bahsi geçen paydaşlar ve diğer paydaşlarla eş güdümlü içerisinde yürütülmesi gerekmektedir. Bununla birlikte sosyal hizmet eğitiminin açık öğretim, akademisyen ve teknik alt yapı yetersizliği gibi hali hazırda büyük ve çözülmesi gereken sorunları bulunmaktadır. Uzaktan eğitimin bu sorunları daha da derinleştirmemesi adına ilgili çalışmaların ivedilikle yapılması gerektiği düşünülmektedir. Son olarak, literatürde uzaktan eğitime yönelik değerlendirmeleri içeren araştırma sayısı oldukça fazla olmakla birlikte, sosyal hizmet alanındaki özellikle yerel çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu bağlamda konuyla ilgili sosyal hizmet öğrencileri ve akademisyenlerinin görüşlerini ve çözüm önerilerini ele alan daha fazla araştırmanın yürütülmesi önerilmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Çalışmanın etik kurul izni Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 31.03.2021 tarihinde alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

TEŞEKKÜR

Araştırmamıza katılan değerli sosyal hizmet bölümü öğrencilerine ve öğrencilere ulaşmamıza katkı sunan Prof. Dr. Fatih ŞAHİN, Doç. Dr. Buğra YILDIRIM, Dr. Cemre BOLGÜN, Doç. Dr. Hüsnünur ASLANTÜRK, Dr. Öğr. Üyesi Figen PASLI, Dr. Hande ALBAYRAK, Dr. Öğr. Üyesi Melih SEVER, Dr. Pınar ZUBAROĞLU İOANNİDES, Arş. Gör. Sema ÖZKAN, Arş. Gör. Mustafa Çağrı AYALP, Öğr. Gör. Kayhan BAYRAM, Öğr. Gör. Vedat A. ÖZMEN, Prof. Dr. Özlem KARAKUŞ, Doç. Dr. Serap DAŞBAŞ, Doç. Dr. Nur Feyzal KESEN, Doç. Dr. Doğa BAŞER, Doç. Dr. Sinan AKÇAY ve Dr. Öğr. Üyesi Fatümatü Zehra ERCAN hocalarımıza çok teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Adedoyin, O. B. ve Soykan, E. (2020). Covid-19 pandemic and online learning: the challenges and opportunities. *Interactive Learning Environments*, 1-13. Erişim adresi: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10494820.2020.1813180?casa_token=5IXmkJn51J0AAAAA%3Ays2MNxnMpQM0nze44A2HdLtwySKUmZwbBqoNe4cMcrHkSpFi03ZH WmyqMbvbJF1LUIUlduRBfZ13QHw
- Adnan, M. ve Anwar, K. (2020). Online learning amid the Covid-19 pandemic: students' perspectives. *Online Submission*, 2(1), 45-51.
- Afyonoğlu, M. F. (2020). *Pandemi Zamanında Göçmen Kadın Olmak*. Arslan, C., Hamarta, E., Çiftçi, S., & Uslu, M (Ed.). *Akademik Araştırmalar*, içinde ss. 162-170, Konya: Çizgi Yayınevi. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/347951223_PANDEMI_ZAMANINDA_GOCMEN_KADIN_OLMAK
- Akdemir, A. B. ve Kılıç, A. (2020). Yükseköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamalarına bakışının belirlenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 685-712.
- Al-Arimi, A. M. A. (2014). Distance learning. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 152, 82-88.
- Alptekin, K., Yiğit, T., Acar, H. İçağasioğlu Çoban, A. ve G. Ç. Duyan (2020). Sosyal Hizmet Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (SHUÇEP) 2020 Uzaktan Eğitime Entegrasyonu. SHOD Yayını, Erişim adresi: https://sosyalhizmetokullari.org/SHUCEP_Uzaktan%20Egitim_18112020.pdf

- Amadasun, S. (2020). COVID-19 palaver: Ending rights violations of vulnerable groups in Africa. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7315991/>
- Balıkçioğlu, N., Çınar, D., ve Işın, N. N. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim derslerindeki memnuniyet araştırması: Âşık Veysel Meslek Yüksekokulu örneği. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 462-473.
- Başer, D. ve Akçay, S. (2019). Sosyal hizmet öğrencilerinin sorun yaşadıkları alanların ve yardım arama davranışlarının incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 421-440.
- Bozkurt, A. ve Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), i-vi.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 133-151.
- Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53.
- Clark-Ginsberg, A. ve Petrun-Sayers, E. L. (2020). Communication missteps during COVID-19 hurt those already most at risk. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 28(4), 482-484.
- Çiçeklioğlu, H., & Akmaz, A. (2020). Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin uzaktan eğitim sistemine bakış açıları üzerine etkisi: Covid-19 sürecine bir bakış. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60), 2939-2953.
- Durak, G., Çankaya, S. ve İzmirli, S. (2020). COVID-19 pandemi döneminde Türkiye’deki üniversitelerin uzaktan eğitim sistemlerinin incelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 14(1), 787-809.
- Genç, M. F. ve Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 403-422.
- Genç, S. Z., Engin, G. ve Yardım, T. (2020). Pandemi (Covid-19) Sürecindeki Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Lisansüstü Öğrenci Görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (41), 134-158.
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T ve Bond, A. (2020). The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. Erişim adresi: <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>
- İnce, E. Y., Kabul, A. ve Diler, İ. (2020). Distance education in higher education in the COVID-19 pandemic process: A case of Isparta Applied Sciences University. *Distance Education*, 4(4), 343-351.
- Karadağ, E., ve Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181-192.

- Kedra, K. ve Kaltsidis, C. (2020). Effects of the Covid-19 Pandemic on university pedagogy: Students' experiences and considerations. *European Journal of Education Studies*, 7(8), 18-30.
- Kelman, I. (2020). What is the disaster? Erişim adresi : https://www.researchgate.net/publication/341543603_COVID-19_what_is_the_disaster
- Keskin, M. ve Özer-Kaya, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- Kışla, T. (2016). Uzaktan eğitime yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 258-271.
- Kuzu, Y. (2020). Üniversiteyi yeni kazanan öğrencilerin pandemi kaynaklı uzaktan eğitime ilişkin hazırbulunuşlukları ve görüşleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 103-135.
- Kürtüncü, M. ve Kurt, A. (2020). COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 66-77.
- Lassoued, Z., Alhendawi, M. ve Bashithalshaaer, R. (2020). An exploratory study of the obstacles for achieving quality in distance learning during the COVID-19 pandemic. *Education Sciences*, 10(9), 1-13.
- Marani, I. N., Subarkah, A. ve Wijayanto, A. (2020). The use of computer mediated communication (cmc) In distance learning during covid-19 pandemic: pros and cons. *The International Journal of Indian Psychology ISSN*, 2348-5396.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2020). Milli Eğitim İstatistikleri 2019-2020. Erişim adresi: https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=396
- Nakagawa, Y. ve Shaw, R. (2004). Social capital: A missing link to disaster recovery. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 22(1), 5-34.
- OECD. (2020). School Education During COVID-19 Were Teachers and Students Ready?. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/education/Turkey-coronavirus-education-country-note.pdf>
- Oğur, R. ve Tekbaş, Ö. F. (2003). Anket nasıl hazırlanır?. *Sted*, 12(9), 336-340.
- Peloso, R. M., Ferruzzi, F., Mori, A. A., Camacho, D. P., Franzin, L. C. D. S., Margioto Teston, A. P. ve Freitas, K. M. S. (2020). Notes from the field: concerns of health-related higher education students in Brazil pertaining to distance learning during the Coronavirus pandemic. *Evaluation & the Health Professions*, 43(3), 201-203.
- Platt, L. ve Warwick, R. (2020). Are some ethnic groups more vulnerable to COVID-19 than others?. Erişim adresi: <http://www.ifs.org.uk/inequality/wp-content/uploads/2020/04/Are-some-ethnic-groups-more-vulnerable-to-COVID-19-than-others-V2-IFS-Briefing-Note.pdf>
- Sahu, P. (2020). Closure of universities due to coronavirus disease 2019 (COVID-19): impact on education and mental health of students and academic staff. *Cureus*, 12(4). Erişim adresi:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7198094/>

- Saruç, S. ve H. Aslantürk (2021). Covid-19 pandemi sürecinde Türkiye’de sosyal hizmet eğitiminin sosyal hizmet akademisyenleri perspektifinden değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (2), 421-438.
- Selçuk, O., Gencer, T. E. ve Karataş, Z. (2021). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin covid-19 salgını ve uzaktan eğitim sürecine ilişkin tutumları ile psikolojik sağlıklarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (3), 967-994.
- Serçemeli, M. ve Kurnaz, E. (2020). Covid-19 pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 40-53.
- Sezgin, S. ve Fırat, M. (2020). Covid-19 pandemisinde uzaktan eğitime geçiş ve dijital uçurum tehlikesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 37-54.
- Souza, D. G.H.S, Jardim, W.S., Junior, G. L., Marques, Y. B., Lima, N. C. ve Ramos, R. S. (2020). Brazilian students' expectations regarding distance learning and remote classes during the covid-19 pandemic. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 20(4), 65-80.
- Sözen, N. (2020). Covid 19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları üzerine bir inceleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 302-319.
- Şen, Ö. ve Kızılcaloğlu, G. (2020). “COVID-19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerin uzaktan öğretime yönelik görüşlerinin belirlenmesi”, *Int. J. of 3D Printing Tech. Dig. Ind.*, 4(3), 239-252.
- Tüzün, F. ve Toraman, N. Y. (2021). Pandemi döneminde uzaktan eğitim memnuniyetini etkileyen faktörler. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 822-845.
- Wang, Z. ve Tang, K. (2020). Combating COVID-19: health equity matters. *Nature medicine*, 26(4), 458-458.
- Yıldırım, S., Yıldırım, G., Çelik, E. ve Karaman, S. (2014). Uzaktan eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri: bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 365-370.
- Yıldırım-Şahin, E. (2021). Pandemi sürecinin kadın üniversite öğrencileri üzerindeki etkileri ve uygulanan uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlar. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3247-3275.
- Yıldız, A. ve Akar-Vural, R. (2020). Yıldız, A. ve Vural, R. A. (2020). Covid-19 pandemisi ve derinleşen eğitim eşitsizlikleri. *TTB Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu*, 556-565.
- Yıldız, E. P. Y., Çengel, M. ve Alkan, A. (2021). Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ortamlarının kullanımına ilişkin tutum ölçeği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 132-153.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2020). Salgın Sürecinde Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitimin

Durum Tespiti. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitime-yonelik-degerlendirme.aspx>

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2021a). Tercih Sihirbazı. Erişim adresi: <https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t4-tablo.php?p=ea>

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2021b). Öğrenim düzeyine göre öğrenci sayıları. Erişim adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr/>